

AZ ÉN HÁZAM AZ ÉN VÁRAM? AZ ÉPÍTÉSZETI ALKOTÁSOK SZERZŐI JOGA ÁLTAL ALKOTOTT KORLÁTOK – MÁSODIK RÉSZ^{*}

IV. AZ ÁRVA ÉS TÖBBSZERZŐS MŰVEK JOGI HELYZETE

IV.1. Árva művekre vonatkozó szabályozás

A magyar szerzői jog az 1950-es évektől biztosít arra lehetőséget, hogy „*ha a szerző örökösének kiléte gondos kutatás ellenére sem állapítható meg, az illetékes felügyeleti hatóság a már megjelent mű újabb értékesítését megengedheti.*”¹¹¹ Ilyen esetben, mikor a szerző kilétét nem volt lehetséges megállapítani, a jogdíjat, amelynek összegét miniszteri rendelet határozta meg, előbb a Szerzői Jogvédő Hivatalnak, később pedig a Magyar Népköztársaság Irodalmi Alapjának kellett megfizetni. Ezekre a jogdíjakra a szerzők örökösai az általános elévülési időn belül tarthattak igényt.¹¹²

Az Sztj. vonatkozó rendelkezése alapján „*egy mű vagy szomszédos jogi teljesítmény akkor tekinthető árva műnek, ha jogosultja ismeretlen vagy ismeretlen helyen tartózkodik és a felkutatására az adott helyzetben általában elvárható gondossággal, jóhiszeműen elvégzett jogszolgáltatás nem vezetett eredményre.*”¹¹³ A fenti definíciót az Sztj. IV., „*A szabad felhasználás és a szerzői jog más korlátjai*” elnevezésű fejezete tartalmazza. Ez logikailag összefügg azazal, hogy az árva művekre való felhasználási engedélyt az SZTNH adja meg határozatában, közigazgatási eljárás lefolytatását követően az árva művet felhasználni kívánó kérelmező részére.¹¹⁴ Ilyen kérelmet az építészeti alkotásokra vonatkozóan az építészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotás terveinek bérbeadására lehet benyújtani.¹¹⁵

Kezdetekben még az árva műnek minősülő építészeti alkotásokra és azok terveire vonatkozó különös rendelkezéseket nem tartalmazott az Sztj., azonban később világossá vált ezek szükségessége. Ennek egyik oka az, hogy az ilyen alkotások hosszú időre készülnek, és az eltelt évek, évtizedek alatt bekövetkező tulajdonosváltások eredményeként gyakran elvesznek az eredeti iratok, feledésbe merül az eredeti tervező személye. Másik, még nagyobb

^{*} A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala Ujvári János diplomadíj-pályázatán díjazott diplomamunka szerkesztett változata.

¹¹¹ Palágyi Róbert: A magyar szerzői jog zsebkönyve. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1959, p. 102.

¹¹² Legeza Dénes István: „Segítsük az árvákat” – útmutató az árva művek egyes felhasználásaihoz. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 7. (117.) évf. 5. sz., 2012. október, p. 26–27. Elérhető: *t.ly/2St5*.

¹¹³ Sztj. 41/A. § (1) bekezdése.

¹¹⁴ Legeza: i. m. (112), p. 32.

¹¹⁵ Legeza: i. m. (112), p. 46.

jelentőséggel bíró ok, hogy a módosítást megelőzően a szabályozás nem adott lehetőséget az árva művek átdolgozására. Ez az épületek és más építészeti alkotások esetében számos gyakorlati problémát okozhat, hiszen az ilyen alkotások esetében funkciójukra tekintettel elengedhetetlen a mű valamilyen formában történő átdolgozása.¹¹⁶

Az egyes törvényeknek az építészeti alkotásokra, műszaki létesítményekre és azok terveire vonatkozó szerzői jogi szabályozással összefüggő módosításáról szóló 2018. évi CXXXIV. törvény módosította az Sztj.-t akként, hogy lehetővé tette az építészeti alkotások átdolgozását abban az esetben, ha a kérelmet az épület – és így az alkotás – tulajdonosa terjeszti elő. A fenti törvény egyidejűleg módosította az árva művek felhasználását szabályozó kormányrendeletet is, kibővítve az építészeti alkotások jogosultjainak kutatási forrásait.¹¹⁷ Ezzel a módosítással tulajdonképpen a jogalkotó bizonyos mértékben korlátozza a szerzők jogait, szükségszerűen a már korábban is példákkal bemutatott mű felhasználásához fűződő társadalmi érdekek miatt. Fontos kiemelni, hogy amennyiben a szerző a polgári jogi alapelvekkel összhangban, az adott helyzetben általában elvárhatóan jár el, és kéri szerzőségének tényét feltüntetni az adott műtípusra vonatkozó nyilvántartásban, úgy a jogosultkutatás során kiderül, hogy valójában ő az adott alkotáshoz fűződő jogok jogosultja, és lehetősége lesz a mű felhasználására vonatkozó engedélyt megadni vagy megtagadni. A bevezetett módosítás tehát a szerzői jogok minimális védelme mellett lehetőséget biztosít az építészeti alkotások felhasználására.¹¹⁸

Az árva művekre vonatkozó részletes szabályokat a jogalkotó külön rendeletben, az árva mű részletes szabályairól szóló 138/2014. (IV. 30.) Korm. rendeletben szabályozta. Ez a rendelet tartalmazza azt is, hogy a jogosultkutatás során az árva művet felhasználni kívánó személy milyen adatbázisokat és más forrásokat köteles megvizsgálni, igénybe venni a szerző felkutatása érdekében. A kormányrendelet értelmében az építészeti alkotások, azok tervei és vázlatjai esetében a lehetséges felhasználó köteles a keresést lefolytatni a törvényben meghatározott, a vizuális alkotásokat nyilvántartó információforrásokban és a muzeális intézmények adatbázisaiban. Ezenfelül ellenőriznie kell az Építésügyi Dokumentációs és Információs Központot, az Országos Építésügyi Nyilvántartást, az Országos Központi Tervtárat, a Tervtárak Országos Adatbázisát üzemeltető Lechner Tudásközpont Területi, Építészeti és Informatikai Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság adatbázisait, valamint a Magyar Építész Kamara, továbbá a Magyar Mérnöki Kamara adatbázisait is.¹¹⁹ Annak

¹¹⁶ *Barta Judit*: Az építészeti alkotások és építészeti tervek nemzetközi szerzői jogvédelme, valamint annak magyar jogi reflexiói. In: *Csák Csilla, Barzó Tímea, Bielov Dmytro Mykolaiovych, Buletsa Sibilla Bohdanivna* (szerk.): *Modern researches: progress of the legislation of Ukraine and experience of the European Union*, Collective monograph, Part 1. Miskolc, 2020, p. 9.

¹¹⁷ Az egyes törvényeknek az építészeti alkotásokra, műszaki létesítményekre és azok terveire vonatkozó szerzői jogi szabályozással összefüggő módosításáról szóló 2018. évi CXXXIV. törvény 8. §.

¹¹⁸ *Petkó Mihály*: Az „árva” művek szabályozásáról. *Magyar Jog*, 2011. 3. sz., p. 175.

¹¹⁹ Az árva mű felhasználásának részletes szabályait a 138/2014 (IV.30.) Korm rendelet 2. § (4a) bekezdés tartalmazza.

ellenére, hogy a fenti kormányrendelet tartalmaz erre vonatkozó rendelkezést, a Magyar Építész Kamara nem rendelkezik az ott megnevezett adatbázissal. Az SZTNH tájékoztatása alapján a képügynökségek adatbázisai is ellenőrizendők a jogosultkutatás során.¹²⁰

A szerzők nyilvántartását megkönnyítik a jogosultak révén létrehozott közös jogkezelők által vezetett adatbázisok, amelyek a szerző beazonosításán túl a felhasználók általi jogkövető felhasználást is nagymértékben elősegítik.¹²¹ Azonban az építészeti alkotások szerzői jogára vonatkozóan a mai napig nem jött létre közös jogkezelői szervezet.

Az építészeti alkotások és azok terveinek többsége munkaviszonyban vagy más szolgálati jogviszonyban keletkezik. Az ilyen művek esetében ha a szerző vagy az ő vagyoni jogukat megszerző munkáltató nem megállapítható, vagy esetleg ismeretlen helyen tartózkodik,¹²² ezek felhasználására 2009. február 1. napja óta az SZTNH adhat engedélyt, amennyiben a kérdéses dokumentum nem képezi a nemzeti tervvagyon részét.

Az árva művek felhasználásának szabályozására azért van elsősorban szükség, hogy azok a művek is felhasználásra kerülhessenek, amelyek esetében az egyébként főszabály szerint szükséges jogosulti hozzájárulás beszerzése a szerző személyének vagy tartózkodásának hiánya miatt nem lehetséges. Mivel az árva művekre vonatkozó felhasználási engedélyt az SZTNH adja meg, megállapítható, hogy a hatályos szabályozás alapján a kérelmező a felhasználási engedélyt nem az eredeti jogosulttól, hanem egy, a kötelmi jogviszony jogosulti oldalán szereplő érdekképviseleti elven működő jogalanytól kaphatja meg, aki az engedélyt jogszabályi felhatalmazás alapján jogosult kiadni. Tekintettel arra, hogy az SZTNH közhatalom gyakorlására jogosult szerv, a közigazgatási eljárás végén meghozott döntés közhatalmi aktusnak minősül. Fentiekre tekintettel kijelenthető, hogy mivel az SZTNH mint hatóság az engedély megadásakor mind az eljárás menetét, mind az engedély tartalmát tekintve szigorúan kötve van a vonatkozó jogszabályi előírásokhoz, így az az eljárás során mindkét fél – a szerző és a lehetséges felhasználó – jogai is sérülhetnek, korlátozódhatnak, mivel nem érvényesülhet a kötelmi jog által biztosított szerződési szabadság, a felek nem úgy alakítják megállapodásukat, ahogy az a számukra legelőnyösebb. Összességében megállapítható tehát, hogy az árva művek felhasználására vonatkozó hatályos szabályozásban a polgári jogi alapelvekkel szemben a közjogi elemek vannak többségben.¹²³

Az SZTNH által engedélyezhető felhasználásokkal kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy az építészeti alkotásokat (így az épületet és annak tervdokumentációját) átdolgozni, terjeszteni, többszörözni és nyilvánossághoz közvetíteni (lehívásra hozzáférhetővé tenni) lehet a hivatal engedélyével.

¹²⁰ Az SZTNH tájékoztatója az építészeti alkotások árva művekként való felhasználásával kapcsolatban elérhető: t.ly/aifC.

¹²¹ *Legeza*: i. m. (112), p. 36.

¹²² *Uo.* p. 48.

¹²³ *Petkó*: i. m. (118), p. 175.

Vannak olyan esetek azonban, amikor az árva mű megnevezés nem pontos. Egyik ilyen eset a szabad felhasználás esete, amikor az egyébként szerzői jogi oltalom alatt álló mű felhasználásához nem szükséges engedélyt kérni. Az Szt. külön szabad felhasználási esetet határoz meg arra az esetre, ha az épület helyreállítása céljából szükséges a többszörözés és a nyilvánosság számára lehívásra hozzáférhetővé tétel.¹²⁴

Másik hasonló eset, amikor az adott mű nem minősülhet árva műnek, ha a jogosult helyett képviselő, így pl. közös jogkezelő szervezet jár el.¹²⁵ „A közös jogkezelés kiterjeszttségének általános elve” miatt az ekként gyakorolt művek semmilyen esetben nem válnak árva művé. Fontos, hogy az adott művel kapcsolatban lehetnek olyan szerzői jogok, amelyekre vonatkozóan a közös jogkezelő szervezet nem jogosult engedélyt adni, azonban mivel ez csupán a szerzői jogok egy része, pontosabb lenne az ilyen művek esetén az „árva jogok” kifejezést használni.¹²⁶ Az Szt. rendelkezései értelmében nem tekinthető árva műnek az az alkotás sem, amit név nélkül vagy felvett néven hoznak nyilvánosságra, tekintettel arra, hogy ebben az esetben a szerzői jogokat a szerző fellépéséig az gyakorolja, aki a művet először hozta nyilvánosságra, tehát beazonosítható a szerzői jogok gyakorlására jogosult személy.¹²⁷

IV.2. Az Európai Parlament és a Tanács 2012/28/EU irányelve (2012. október 25.) az árva művek egyes megengedett felhasználási módjairól

Az árva művek egyes megengedett felhasználási módjairól az Európai Parlament és a Tanács 2012/28/EU irányelvének (a továbbiakban: árvamű-irányelv) a megalkotására többek között azért is volt nagy szükség, mivel az árva művekre vonatkozó részletes szabályozás az irányelv megalkotásáig az Európai Unió tagállamai közül csupán Csehországban, Franciaországban, Magyarországon, Hollandiában és a skandináv államokban volt.¹²⁸

Gyenge álláspontja szerint hazai vonatkozásban azért bír nagy jelentőséggel az irányelv, mivel az Szt. korábbi, árva művek kérdésével foglalkozó módosításával kapcsolatos kodifikációs és gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a kitűzött, az árva művek felhasználásával kapcsolatos célok megvalósítása nem lehetséges csupán a nemzeti szabályozás eszközeivel.¹²⁹

Az árvamű-irányelv alapján „egy mű vagy egy hangfelvétel akkor minősül árva műnek, ha – ... gondos jogosultkutatás lefolytatását és rögzítését követően – a mű vagy hangfelvétel va-

¹²⁴ Szt. 68. § (3)–(4) bekezdés.

¹²⁵ Gyenge Anikó: Újra az árva művekről. Infokommunikáció és Jog, 2011. 4. p. 119.

¹²⁶ Petkó: i. m. (118), p. 175–176.

¹²⁷ Szt. 8. §.

¹²⁸ Az Országgyűlés Hivatala által a szellemi tulajdonra vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló T/11776 számú törvényjavaslatához készített információs jegyzet elérhető: *t.ly/pUIT*.

¹²⁹ Gyenge: i. m. (125), p. 119.

lamennyi jogosultja ismeretlen, vagy ha egy vagy több jogosult ismert ugyan, de mindegyikük ismeretlen helyen tartózkodik”.¹³⁰

Az irányelv rögzíti azt a felhasználói kört, amelynek tevékenységére az irányelvben foglaltak alkalmazandók. Az árvamű-irányelv (1) cikk 1 bekezdése rögzíti, hogy az irányelvben foglaltak a valamely európai uniós tagállamban letelepedett, „nyilvánosan hozzáférhető könyvtárak, oktatási intézmények, illetve múzeumok, valamint archívumok, mozgóképörökség-védelmi vagy hangzóörökség-védelmi intézmények és közszolgálati műsorszolgáltatók” esetében alkalmazandók, de kizárólag az általuk közérdekű feladatukkal összefüggő célok megvalósításának érdekében végzett felhasználási módokra vonatkozóan.¹³¹

Fentiekén túl az árvamű-irányelv 1. cikke tartalmazza azon műtípusokat is, amelyekre hatálya kiterjed. Ezek a műtípusok alapvetően három csoportra bontva kerülnek meghatározásra, így az irányelv alkalmazandó az írott, szöveges művekre: könyvekre, folyóiratokra, hírlapokra, magazinokra vagy egyéb írásmű formájában kiadott művekre; a filmművészeti vagy audiovizuális művekre és hangfelvételekre; valamint a „közszolgálati műsorszolgáltatók által 2002. december 31-ig vagy aznap előállított és azok archívumaiban található filmművészeti vagy audiovizuális művekre és hangfelvételekre”, amennyiben azok valamelyik tagállamban kerültek publikálásra, és szerzői jogi vagy szomszédos jogi oltalomban részesülnek.¹³²

Ugyanezen cikk (4) bekezdése rögzíti, hogy „ez az irányelv a (2) és (3) bekezdésben említett művekbe vagy hangfelvételekbe ágyazott vagy foglalt, illetve azok szerves részét képező művekre és egyéb, védelem alatt álló teljesítményekre is vonatkozik.”¹³³ Ezen rendelkezés alapján még mindig nem lehet egyértelműen megállapítani, hogy a mű megfogalmazásba beleértendő-e az építészeti alkotások. A kiterjesztő, építészeti alkotásokra is vonatkozó értelmezést támasztja alá az irányelvnek a gondos jogosultkutatás forrásaira vonatkozó melléklete, amely az előző jogszabályhelyekkel ellentétben tartalmaz az építészeti alkotásokra vonatkozó utalást:¹³⁴ „3. vizuális alkotások esetében, beleértve a képzőművészeti és a fotóművészeti alkotásokat, az illusztrációkat, a tervezőművészeti és az építészeti alkotásokat, valamint az utóbbi művek vázlatait és az egyéb, könyvekben, folyóiratokban, hírlapokban és magazinokban vagy egyéb kiadványokban megjelent ilyen műveket is.”¹³⁵

¹³⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 2012/28/EU Irányelve (2012. október 25.) az árva művek egyes megengedett felhasználási módjairól (a továbbiakban: irányelv) 2. cikk (1) bekezdése.

¹³¹ Árvamű-irányelv 1. cikk (1) bekezdése.

¹³² Árvamű-irányelv 1. cikk (2) bekezdése, a)–c) pont.

¹³³ Árvamű-irányelv 1. cikk (4) bekezdése.

¹³⁴ Barta: i. m. (116), p. 8.

¹³⁵ Az irányelv 3. cikk (2) bekezdésében meghatározott, a gondos jogosultkutatásra vonatkozó forrásokat tartalmazó melléklete.

IV.3. Többszerzős művekre vonatkozó szabályozás

Egy alkotás nem csak egy szerző tevékenységének eredménye lehet. Az ilyen alkotások lehetnek származékos és eredeti művek is. Előbbi esetben egy létező műre épül egy másik, aminek eredményeként a már meglévő mű egyéni-eredeti tulajdonságai is módosulnak. Ezzel ellentétben a többszerzős művek esetében nem módosítják egymást az egyes részek. A többszerzős művek első kategóriáját a közös művek képezik.¹³⁶

Az Sztj. közös művekre vonatkozó rendelkezése értelmében ha a több szerző által megalkotott mű részei önállóan nem használhatók fel, úgy a szerzőtársakat a műhöz kapcsolódó szerzői jog együttesen – és kétség esetén egyenlő arányban – illeti meg. Amennyiben a szerzőtársakat megillető szerzői jogok vonatkozásában jogsértés következik be, úgy az ellen bármelyik szerzőtárs felléphet önállóan (is). Abban az esetben, ha a szerzőtársak által létrehozott mű részei önállóan felhasználhatók, úgy összekapcsolt művekről beszélhetünk. Ebben az esetben a szerzők az őket megillető szerzői jogokat a saját részük tekintetében önállóan gyakorolhatják.¹³⁷ Fontos kiemelni, hogy ilyen mű csak a szerzők közös elhatározásával, „*az együttességet megalapozó jogügylet eredményeként jöhet létre.*” A fenti jogszabályhely alapján a szerzői jogok gyakorlása módjának, valamint mértékének meghatározása szempontjából a művet alkotó részek önálló felhasználhatósága bír döntő jelentőséggel. A közös művek szerzőinek jogutódai jogelődikkel azonos módon és arányban lesznek jogosultak a szerzői jogok gyakorlására.¹³⁸ Közös mű létrejöttére vonatkozó gyakorlati példa mikor két tervező készíti közösen az építészeti-műszaki terveket, illetve közös mű jöhet létre az építésztervező és a belsőépítész együttműködésének eredményeképpen is.¹³⁹ Az ilyen közös műnek minősülő építészeti alkotások közül kiemelkedő a Vágó testvérek (Vágó József és Vágó László) tervei alapján 1907-ben átépült Nemzeti Szalon.¹⁴⁰

Az SZJSZT szakértői véleményében rögzítette, hogy az Sztj. 29. §-t figyelembe véve a mű átdolgozásának eredményeként származékos közös mű jön létre – szemben a fent is ismertetett 5. §-ban meghatározott eredeti közös művekkel. A testület szakvéleményében kimondja továbbá, hogy „*az eredeti szerző, és az átdolgozó között ... nem keletkezik jogközösség. A szerző és az átdolgozó nem együttesen jogosultak, mint az eredeti közös mű szerzői, hanem külön-külön, egymástól függetlenül jogosultak az átdolgozási engedély megadására.*”¹⁴¹

¹³⁶ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2020, az Sztj. 5. §-hoz fűzött kommentár.

¹³⁷ Sztj. 5. § (1)–(2) bekezdése.

¹³⁸ Gyertyánfy: i. m. (136). L. az Sztj. 5. §-hoz fűzött kommentárt.

¹³⁹ Barta Judit: A szerzői jogok, közelebbről az építészeti és műszaki alkotásokhoz, valamint terveikhez fűződő szerzői jogok megsértése a büntetőjog szemszögéből. Miskolci Jogi Szemle, 14. évf. 2. klsz., 2019, p. 51.

¹⁴⁰ A Nemzeti Szalonra vonatkozó ismertető elérhető: t.ly/cQi6.

¹⁴¹ SZJSZT-19/2012 számú szakvélemény.

Fentiekől eltérő csoportot képeznek (létrejöttük szempontjából) az együttesen létrehozott művek. Ebben az esetben az alkotás során az együttműködő szerzők munkái olyan módon egyesülnek, hogy az így létrejövő, együtt létrehozott művel kapcsolatos szerzői jogok nem elkülöníthetők.¹⁴² Fontos, hogy a mű abban az esetben minősülhet együttesen létrehozott műnek, ha a fenti jogszabályhelyen megjelölt feltételek fennállnak, ez a minőség nem a szerzők döntésétől, elhatározásától függ. Az Szjt. ezen rendelkezése kógens, a felek nem állapodhatnak meg ettől eltérően a szerzői jogállásukkal kapcsolatban.¹⁴³ Az együttes művekre vonatkozó § (1) bekezdése az együttes művek jogutódlásáról akként rendelkezik, hogy a szerzők jogutóda az a természetes vagy jogi személy, „*akinek vagy amelynek a kezdeményezésére és irányításával a művet létrehozták, és aki vagy amely azt a saját nevében nyilvánosságra hozta*”.¹⁴⁴ Az együttesen létrehozott művek esetében gyakori, hogy az alkotási folyamatot egy beruházó társaság kezdeményezi és irányítja.¹⁴⁵

Bakos és Nótári tanulmányukban rögzítik, hogy az építészeti alkotások esetében együttesen létrehozott mű jön létre abban az esetben, ha az épület vagy annak terve több szerző műszaki tevékenységének eredményeként jön létre, és az adott építészeti alkotás így tulajdonképpen az egyes tervezési szakaszok eredményének, egyesülése. Az együttesen létrehozott művekre jellemzően az egyes tervezők tervezési folyamatban nyújtott tevékenysége nem határolható el egymástól. Az így létrehozott alkotáshoz fűződő szerzői jogok – különös tekintettel a felhasználás engedélyezésének jogára – a megrendelőt mint a szerzők jogutódat illetik meg. Az építészeti alkotások esetében is jellemző – ami az együttes művekkel kapcsolatban már korábban is kihangsúlyozásra került –, hogy a megrendelő az, aki a terv megalkotását kezdeményezte, gyakorolva utasítási jogát a munkafolyamatokra hatással volt. Fontos, hogy ebben az esetben a nyilvánosságra hozatal joga is a tervek megrendelőjét illeti meg. Ahogy az korábban kihangsúlyozásra került, az együttesen létrehozott művek létrejöttének nem feltétele, hogy az egyes részek szerzői között akarat legyen a mű (közös) megalkotására. Ezen akarategység megléte azonban nem kizárt, ebben az esetben nem együttesen létrehozott művekről, hanem közös művekről beszélhetünk. Ilyen művek lehetnek például a tervezőirodák alkalmazottai által létrehozott alkotások.¹⁴⁶

A Debreceni Ítéltábla egyetértett a szakértő megállapításával, hogy az „*alperesi jogelőd megrendelő nem készített terveket, csak a tervezéshez szükséges tervezési programok kialakításában vett részt, ezért szerzői joggal nem rendelkezik, szerzőnek nem tekinthető. A terv tehát együttesen létrehozott műnek nem tekinthető, a felhasználási jogok ezért nem illetik meg a megrendelőt.*”¹⁴⁷

¹⁴² Szjt. 6. § (1)–(2) bekezdése.

¹⁴³ Gyertyánfy: i. m. (136). L. az Szjt. 6. §-hoz fűzött kommentárt.

¹⁴⁴ Szjt. 6. § (1) bekezdése.

¹⁴⁵ Gyertyánfy: i. m. (136). L. az Szjt. 6. §-hoz fűzött kommentárt.

¹⁴⁶ Bakos Kitti, Nótári Tamás: Adalékok az építészeti alkotások szerzői jogi védelméhez. Elérhető: t.ly/Vrot.

¹⁴⁷ Debreceni Ítéltábla Gf. 30.275/2015/10. számú, szerzői jogsértés tárgyában hozott ítélete.

A többszerzős művek harmadik csoportját az úgynevezett gyűjteményes művek képezik,¹⁴⁸ azonban ezek az építészeti alkotások vonatkozásában nem bírnak relevanciával, így az ezekkel kapcsolatos szabályozás ismertetése nem képezi jelen dolgozat tárgyát.

A nemzeti szabályozás ismertetése mellett fontos kihangsúlyozni, hogy a BUE csupán a szerzői jogi védelem idejének vonatkozásában tartalmaz utalást a többszerzős (közös) művekre. Az egyezmény nem tartalmaz azonban semmilyen további rendelkezést a közös művekhez kapcsolódó szerzői jogosultságok és azok gyakorlásával kapcsolatban.¹⁴⁹

V. A SZERZŐT MEGILLETŐ JOGOK

Az alkotásokhoz – és így az építészeti alkotásokhoz fűződő – szerzői jogok két csoportra oszthatók: személyhez fűződő és vagyoni jogokra. Míg előbbiek semmilyen esetben nem átruházhatók, úgy a vagyoni jogokat részben vagy egészen jogosult a szerző vagy jogutódja harmadik személyre átruházni az Szjt. által meghatározott esetekben.

V.I. A szerzőt megillető, egyes, személyhez fűződő jogok

Alapvetően megállapítható, hogy a szerzőt megillető, személyhez fűződő szerzői jogok törvényben való rögzítése és azoknak hangsúlyozása, védelme az, ami a legnagyobb mértékben tudja ösztönözni az alkotótevékenységet és ekként az értékteremtést is.¹⁵⁰ A brit kormány először 1998-ban egy kiadványában használta a „kreatív iparágak” kifejezést. Idetartozik minden olyan tevékenység, amely az egyén kreativitásán és tehetségén alapul, és valamilyen alkotás létrehozására irányul. A kiadványban összesen tizenhárom ilyen iparág került megnevezésre, többek között az építészeti és mérnöki tevékenység is.¹⁵¹ Figyelembe véve valamennyi társadalmi igényt elmondható, hogy a megfelelő szellemi tulajdon-védelem (és így szerzői jogi védelem) hozzájárulhat a gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődéshez is.¹⁵²

Fentieket erősítette meg Apáthy is, amikor akként nyilatkozott, hogy *„az anyagi haszon azonban, melyet az alkotás a szerzőnek biztosít és biztosítani hivatva van, nem egyedüli rugója tevékenységének; ahhoz ideális célok is fűződnek, melyeknek megvalósítása a legtöbb esetben, sokkal fontosabb az anyagiaknál. A szellemi munkás hírré, dicsőségre törekszik; nevének a tudomány, vagy a művészet történetében maradandó helyet és alkotásaiban emléket kíván*

¹⁴⁸ Szjt. 7. § (1) bekezdés.

¹⁴⁹ BUE 7bis cikk.

¹⁵⁰ Sági Edit: A szerzői jog sokoldalúsága – a szabályozás mögött rejlő igények a szerzők és a társadalom oldalán. *Multidiszciplináris Tudományok*, 2021. 2. sz., p. 300.

¹⁵¹ *Dushko Donchev*: The functioning of the systems for protection of intellectual property rights as an important factor for the development of the creative industries. *Vizione*, 2021. 36. sz., p. 404.

¹⁵² *Ana Pepeljugoska Kostovska*: Human rights and intellectual property. *Iustinianus Primus Law Review*, 11. évf. 1. sz., 2021, p. 1.

*biztosítani, mely nevét századokon át hirdeti és részére a késő utókor csodálatát és háláját fenntartja.*¹⁵³

1. A mű nyilvánosságra hozatalához való jog. Az Szjt. elsőként a mű nyilvánosságra hozatalához való jogot rögzíti, melynek értelmében a szerző jogosult arról dönteni, hogy az általa megalkotott mű nyilvánosságra hozható-e. Fontos rögzíteni, hogy a szerző ezen joga „kimerülő jog”, mivel ez a mű első alkalommal történő nyilvánosságra hozatalához kapcsolódik, ezt követően ez a jog elenyészik.

Azt, hogy pontosan mi minősül nyilvánosságra hozatalnak, a hatályos szabályozás nem határozza meg, azonban iránymutatásul szolgálhat a Benárd által használt következő fogalom meghatározás, amely a jogalkalmazói gyakorlatban is általánosan elfogadott és alkalmazott:¹⁵⁴ „bármilyen cselekmény vagy magatartás lehet, amelynek révén a mű elhagyja az alkotó rendelkezési körét és meg nem határozott más személyek számára hozzáférhetővé válik.”¹⁵⁵ Fontos, hogy az itt meghatározott nyilvánosságra hozatal nem azonos az Szjt. 24. § (3) bekezdésében említett nyilvános előadáshoz való joggal.¹⁵⁶

Tekintettel arra, hogy a hatályos szabályozás értelmében a szerzői jogi védelemnek nem feltétele a nyilvánossága hozás, ezért annak legfőbb gyakorlati jelentősége abban áll, hogy a mű a szerzőn kívüli személyek számára megismerhetővé válása lehetőséget nyit a különböző felhasználásokra.¹⁵⁷

Ehhez a joghoz kapcsolódik még a műről való előzetes tájékoztatáshoz fűződő jog, amely minden esetben a szerző előzetes írásbeli hozzájárulásától függ.¹⁵⁸ A hatályos szabályozás értelmében a szerzőnek joga van – de csak kizárólag alapos okból – a mű nyilvánosságra hozatalára adott engedély visszavonására. További garanciális szabály ezzel kapcsolatban, hogy ez semmilyen esetben nem érinti a munkaviszonyban alkotott műre vonatkozó, munkáltatót megillető felhasználási jog gyakorlását. Ezen rendelkezés az építészeti alkotások esetében különösen nagy jelentőséggel bír, mert ahogy az már a dolgozat korábbi fejezetében ismertetésre került, az ilyen alkotások nagy részét munkaviszony keretében hozzák létre.¹⁵⁹

Az építészeti alkotások vonatkozásában a magyarországi gyakorlat értelmében nyilvánosságra hozatal a megrendelőnek felhasználás céljából való átadással vagy folyóiratban

¹⁵³ Apáthy István: A szerzői jogról szóló törvény (1884. XVI. t.cz.) méltatása jogi és gazdasági szempontból (székfoglaló értekezés). Budapest, 1885, p. 5.

¹⁵⁴ Gyertyánfy: i. m. (136). L. az Szjt. 10. §-hoz fűzött kommentárt.

¹⁵⁵ Benárd Aurél, Timár István (szerk.): A szerzői jog kézikönyve. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973, p. 100.

¹⁵⁶ Szjt. 24. § (3) bekezdése.

¹⁵⁷ Gyertyánfy: i. m. (136). L. az Szjt. 10. §-hoz fűzött kommentárt.

¹⁵⁸ Szjt. 10. § (2) bekezdés.

¹⁵⁹ Szjt. 11. §.

történő publikáció, illetve valamilyen (terv-) pályázatra való benyújtással valósul meg.¹⁶⁰ Azt követően, hogy a mű a munkáltató részére átadásra került, őt illeti meg a nyilvánosságra hozatal joga is.

Ezzel ellentétben a külföldi joggyakorlat, ahol nyilvánosságra hozatalnak az elkészült tervrajzoknak az építési engedélyezés céljából, a megfelelő hatósághoz való benyújtását tekintik.¹⁶¹

2. *A szerző név feltüntetéséhez való joga.* Az Szjt. következőként a szerző névfeltüntetéshez való jogát rögzíti, mely alapján a „szerzőt megilleti a jog, hogy művén és a művére vonatkozó közleményen ... szerzőként feltüntessék. A szerzőt a mű részletének átvétele, idézése vagy ismertetése esetén is meg kell jelölni.”¹⁶²

A művön történő névfeltüntetés joga azért bír kiemelkedő jelentőséggel a személyhez fűződő szerzői jogok közül, mert az alkotás és az alkotó közötti kapcsolatot leglátványosabban ez a jog fejezi ki, figyelembe véve azt, hogy a szerző nevét fel kell tüntetni az eredeti művön, valamint át- és feldolgozás esetén az így létrejött alkotáson is, függetlenül attól, hogy a védelmi idő még tart-e.¹⁶³

A szerzői minőség fenti, vizsgált rendelkezés alapján történő elismerése elsősorban a mű jogtalan átvételével és másolásával (plágium) szemben biztosít védelmet. Fentiek alapján megállapítható, hogy a névfeltüntetéshez való jog nem csupán „védekezési jog”, annak elsődleges funkciója a szerző és a műve közötti kapcsolat nyilvánossá tétele. Annak ellenére, hogy a törvény alapján magáról a szerzői minőségről érvényesen lemondani semmilyen módon nem lehet, a felek felhasználási szerződésükben megállapodhatnak akként, hogy az adott mű felhasználása során a névfeltüntetés nem kötelező. Az Szjt. ekként lehetőséget biztosít az anonimitásra, az alkotástól való elhatárolódásra.

Az Szjt. a névfeltüntetéshez való jogot – néhány kivételtől eltekintve – nem korlátozza a többi szerzői vagyoni joggal szemben, továbbá a munkaviszonyban alkotott és a felhasználási engedéllyel érintett művek esetében is korlátlanul gyakorolható a szerző által. Fontos, hogy névfeltüntetés szabad felhasználás esetén is kötelező.¹⁶⁴

Az Szjt. rögzíti, hogy a szerző a „neve feltüntetéséhez való jogot a felhasználás jellegétől függetlenül, ahhoz igazodó módon gyakorolhatja.” Az Szjt. 67. § (2) bekezdése akként egészíti ki ezt az általános rendelkezést, hogy „[a] tervezőnek joga van meghatározni, hogy az épületen ... a nevét és a tervezés idejét hol és hogyan tüntessék fel. E jogát azonban csak a tulajdonos, illetve a használó vagy az üzemeltető jogainak és törvényes érdekeinek indokolatlan vagy aránytalan

¹⁶⁰ Bodó Gergely: A mű integritásának sérelme építészeti aspektusban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 109. évf. 4. sz., 2004. augusztus.

¹⁶¹ Uo.

¹⁶² Szjt. 12. § (1) bekezdése.

¹⁶³ Sági: i. m. (150), p. 300.

¹⁶⁴ Gyertyánfy: i. m. (136). L. az Szjt. 12. §-hoz fűzött kommentárt.

sérelme nélkül gyakorolhatja.” További, speciálisan építészeti alkotásokra vonatkozó rendelkezés, hogy ilyen alkotás tervének változatlan újabb felhasználása esetén csak az eredeti terv szerzőjét kell feltüntetni, valamint hogy a „*mű használója köteles tűrni, hogy a művet az arra jogosultak bemutassák és arról felvételeket készítsenek, ha ez méltányos érdekeit nem sérti.*”¹⁶⁵ Ezeknek a rendelkezéseknek a gyakorlatban különösen nagy jelentősége van, mivel a szerzőknek (jogalkotó által is felismert igényük), hogy a nevük és a tervezés időpontja a létrejött alkotáson jól látható módon feltüntetésre kerüljön. Ezen információk feltüntetésének az építészeti alkotások esetében azoknak méretére tekintettel nincs gyakorlati akadály.¹⁶⁶ Az SZJSZT építészeti látványtervekkel kapcsolatos szakvéleményében rögzítésre került, hogy a fenti jogszabályhely által meghatározottak szerinti névfeltüntetési mód az építészeti alkotások esetében nem feltétlenül jelenti az épületen történő névfeltüntetést.¹⁶⁷

Eltérően alakulhat e jog gyakorlása a belsőépítészeti alkotások esetében, amit megerősít az a tény, hogy az Szjt. is tartalmaz speciális rendelkezéseket az alkotások ezen körére a vizuális művekre vonatkozó rendelkezéseiben. Figyelembe véve, hogy a belsőépítészeti alkotások esetében kiemelkedő jelentőséggel bír a használhatóság, valamint a célszerűség, ezért elfogadható a szerző névfeltüntetési jogának eltérő módon történő szabályozása.¹⁶⁸

Kérdéses, hogy miként érvényesíthető a névfeltüntetés joga a szerző halálát követően. A Barta tanulmányában bemutatott jogesetben a tervező nevét annak ellenére nem tüntették fel a művön, hogy munkájáért még külön elismerésben is részesült. Halálát követően a területi építész kamara indítványozta egy márványtábla kihelyezését, amelyen a szerző neve és a tervezés időpontja állt volna. Az önkormányzat a kezdeményezést nem szerzői jogi igény érvényesítéseként, hanem emléktábla kihelyezése iránti kérelemként értékelte. Az Szjt. nem biztosít egyértelműen arra lehetőséget, hogy a szakmai érdekképviselőt gyakorló építész kamara akár a szerző életében, akár halálát követően kérelmezze a tervező nevének feltüntetését.¹⁶⁹ Tekintettel arra, hogy az Szjt. nem tartalmaz speciális rendelkezést a fent ismertetett kérdésre, így a személyhez fűződő jogok gyakorlására vonatkozó általános rendelkezések az irányadók. Ennek értelmében a névfeltüntetéshez való jog a szerző halálát követően történő megsértése esetén – amennyiben az még a védelmi időn belül történt – az léphet fel, akít a szerző irodalmi, tudományos vagy művészi hagyatékának gondozásával megbízott. Amennyiben a védelmi idő már letelt, úgy az „*érintett közös jogkezelő szervezet vagy szerzői érdek-képviselői szervezet is felléphet olyan magatartás miatt, amely a védelmi*

¹⁶⁵ Szjt. 67. § (2),(4) és (6) bekezdés.

¹⁶⁶ Kiss Zoltán Károly: A belsőépítészet és a tájépítészet szerzői jogi vetületei. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 15. (125.) évf. 5. sz., 2020. október, p. 42.

¹⁶⁷ SZJSZT-26/2004.

¹⁶⁸ Kiss: i. m. (166), p. 51.

¹⁶⁹ Barta Judit: Az építészeti és műszaki alkotások és terveiket érintő egyes szerzői jogi kérdések a 21. századi Magyarországon. Acta Univ. Sapientiae, Legal Studies, 2017. 2. sz., p. 245.

*időn belül sértené a szerző jogát arra, hogy a művén vagy a művére vonatkozó közleményen szerzőként feltüntessék.*¹⁷⁰

Az Sztj. fenti rendelkezései értelmében tehát a jogosultak az első esetben a személyhez fűző jogok megsértése miatt léphetnek fel, míg a második esetben a szerző emlékének megsértése miatt. Összességében megállapítható, hogy a hatályos Sztj. alapján nem dönthető el egyértelműen, hogy a szerző halálát követően a törvényben meghatározott személyek jogosultak-e kérni a szerző nevének feltüntetését az alkotáson.¹⁷¹

3. *A szerző a mű integritásához fűződő joga.* Az Sztj. által nevesített utolsó, személyhez fűződő jog a mű egységének védelméhez való jog, amely alapján „a szerző személyhez fűződő jogát sérti művének a becsületére vagy jóhírnevére sérelmes mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása, megváltoztatása és a művel kapcsolatos más ilyen jellegű visszaélés.”¹⁷² A mű egységének védelméhez való jog vagy a mű integritásához fűződő jog a szerző és a mű közötti erkölcsi kapcsolatot fejezi ki. Ezen jog morális és egyben gyakorlati háttérében az áll, hogy a szerzőn kívül álló személyek, a társadalom a szerzőről alkotott véleményét a szerző által nyilvánosságra hozott alkotások alapján alakítja ki, melyre tekintettel a szerző alapvető érdeke, hogy művét az emberek úgy ismerhessék meg, ahogy ő azt megalkotta.¹⁷³ Az RSztj. vonatkozó rendelkezése értelmében a szerző integritásához fűződő joga megsértésének minősült az alkotás minden jogosulatlan megváltoztatása vagy felhasználása.¹⁷⁴ Ettől eltérően szabályozza az Sztj. a jogsértés feltételeit, mikor akként rendelkezik, hogy annak bekövetkezése csak abban az esetben állapítható meg, ha a változtatás a szerző becsületére vagy jó hírnevére sérelmes.¹⁷⁵

Az Sztj. ezen rendelkezésének korábbi szövegezése a következő volt: „A szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása, vagy a mű más olyan megváltoztatása vagy a művel kapcsolatos más olyan visszaélés, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes.”¹⁷⁶

A jogszabályhely fenti megfogalmazásának pontos értelmezése sokáig kérdéses volt, mivel a miniszteri indoklás és a jogirodalom, valamint a bírói gyakorlat eltérő álláspont-ra helyezkedett azzal kapcsolatban, hogy a rendelkezést alkotó két mondatrészt hogyan, egymáshoz képest miként kell értelmezni. Míg a szakma a két mondatrészt egymás mellé rendeltként értelmezte, ezzel is erősítve a személyiségi jogok védelmét, addig a miniszteri indoklás a két részt egységként értelmezte. Utóbbi szerint a mű eltorzítása, megcsonkítása, megváltoztatása csak abban az esetben minősült jogsértőnek, ha az a szerző becsületére

¹⁷⁰ Sztj. 14. § (1)–(2) bekezdés.

¹⁷¹ Barta: i. m. (169), p. 247.

¹⁷² Sztj. 13. §.

¹⁷³ Sági: i. m. (150), p. 301.

¹⁷⁴ Rszjt. 10. §.

¹⁷⁵ Sztj. 13. §.

¹⁷⁶ Sztj. 13. § 2013. IV. 1. napja előtti törvényszövege.

vagy jó hírnévére sérelmes volt. Ez a védelmet szűkítő értelmezési mód azonban ellentétben áll az emberi méltóságra és a személyiség kiteljesítésére vonatkozó magyar jogalkotási és alkotmánybírói gyakorlattal.¹⁷⁷ Ezt az értelmezési módot erősíti meg Faludi is tanulmányában, mikor akként foglal állást, hogy bármely felhasználás és felhasználásnak nem minősülő magatartás is minősülhet a mű integritását sértő magatartásnak.¹⁷⁸

Az első, a védelmet kiszélesítő álláspontot támasztja alá a BUE 6bis cikkének módosulása is, melynek szövege a módosítást követően kimondja, hogy a szerző jogosult fellépni „a mű mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása vagy más olyan megváltoztatása, illetve csorbítása ellen, amely a becsületére vagy hírnévére sérelmes.”¹⁷⁹ Ezt támasztja alá a Pécsi Ítéletábla ítélete is, amelyben rögzítésre került, hogy „a szerzői jogvédelem alatt álló műnek bármilyen torzító, csonkító vagy annak lényegi vonásait érintő megváltoztatása – egyéb törvényi feltétel hiányában is – önmagában megvalósítja a személyhez fűződő jog megsértését, és pedig akkor is, ha az egyébként a szerző becsületére és hírnévére nem sérelmes.”¹⁸⁰

Fontos kihangsúlyozni, hogy az alkotás sérelme nem állapítható meg kizárólag objektív alapon, hiszen minden esetben figyelembe kell venni a szerzőt mint szubjektív tényezőt, mivel az ő hírnevét és becsületét érint(het)ji az adott jogsértés. A szerző szubjektív mércéjén túl az esetleges jogsértéssel érintett mű típusa is befolyással bír annak megítélésékor, hogy sérültek-e a szerző személyhez fűződő jogai.¹⁸¹

V.2. A szerzőt megillető vagyoni jogok

Míg a személyhez fűződő jogok elsődleges szerepe a szerzőt megillető elismerés alapjainak megteremtése, addig a vagyoni jogok a szerzőnek lehetőséget biztosítanak művének más általi – ellenérték fejében vagy ingyenesen történő – felhasználásának engedélyezésre.¹⁸²

Fontos kiemelni, hogy a vagyoni jogok védelmére vonatkozó szabályozás alapját az Alaptörvény a tulajdon védelmére vonatkozó rendelkezései alapozzák meg. A szerzői vagyoni jogok védelme azon az alapon nyugszik, hogy a mű felhasználási joga a szerzőt illeti meg. A vonatkozó rendelkezéseket áttekintve megállapítható, hogy a hatályos törvényi rendelkezések alapján a szerzőt megillető felhasználási jog egy, a polgári jogi tulajdonjoghoz hasonló – de nem azonos – abszolút, kizárólagos jog. E hasonlóság alapjául az is szolgálhat, hogy a szerzői jogi védelem alapjai a 18. századi Európában a tulajdonjog védelmére vonatkozó rendelkezéseket alapul véve fejlődtek ki. Ezek a kezdetleges szabályok ugyan a kész, fizikai formát öltött alkotások szerzői jogi védelmére alkalmasak voltak, de az alapvetően tulajdon-

¹⁷⁷ Gyertyánfy: i. m. (136). L. az Sztj. 13. §-hoz fűzött kommentárt.

¹⁷⁸ Faludi Gábor: A szerzői mű egysége védelmének egyes kérdései. Infokommunikáció és Jog, 2011. 46. sz., október, p. 166.

¹⁷⁹ BUE 6bis cikk.

¹⁸⁰ Pécsi Ítéletábla ÍH2004. 27. sz. ítélete.

¹⁸¹ Gyertyánfy: i. m. (136). L. az Sztj. 13. §-hoz fűzött kommentárt.

¹⁸² Sztj. 16. § (1) bekezdés.

jogi szemlélet miatt nem voltak képesek választ adni és védelmet biztosítani a gyakorlatban felmerült problémákra.¹⁸³

Az Sztj. által nevesített – az építészeti alkotások kapcsán releváns – vagyoni jogok a többszörözés joga, a terjesztés joga, a nyilvános előadás joga, a mű nyilvánosságához való közvetítésének joga, valamint az átdolgozás joga.

1. A többszörözés joga. Az Sztj. a vagyoni jogok közül elsőként a többszörözéshez való jogot szabályozza. Ezen rendelkezés rögzíti, hogy „a szerző kizárólagos joga, hogy a művét többszörözze, és hogy erre másnak engedélyt adjon.” A törvényszöveg maga két többszörözési módot rögzít: a mű anyagi hordozón való rögzítését (digitális másolás), valamint másolat készítését a rögzítésről.¹⁸⁴

Az építészeti alkotások esetében a többszörözés a gyakorlatban számos módon megvalósulhat. Ekként többszörözésnek minősül pl. a tervek másolása, a terv kivitelezése, építmény másolása, de a képfelvétel készítése az építményről is.¹⁸⁵ A többszörözés vonatkozásában azonban a törvény két kivételt nevesít a szabad felhasználás körében. A képfelvétel-készítés esetében akként rendelkezik, hogy „a szabadban, nyilvános helyen álló, állandó jelleggel felállított képzőművészeti, építészeti és iparművészeti alkotás látképe a szerző hozzájárulása és díjazás nélkül elkészíthető és felhasználható.”¹⁸⁶ Fontos megjegyezni, hogy az adott felhasználási mód csak akkor eshet a fent szabályozott esetkörbe, ha valamennyi törvényben meghatározott feltétel teljesül. Így pl. az ideiglenes kiállításokon kiállított alkotásokról kizárólag a szerző hozzájárulásával készíthető felvétel, továbbá szükséges ennek ellenértéket a szerzőnek megfizetni.¹⁸⁷ Egy másik, a gyakorlati igényeket kielégítő rendelkezés a 68. § (3) bekezdése, amely kimondja, hogy „épület helyreállítása céljából építészeti alkotás vagy annak terve, továbbá az építészeti alkotás rajza és az azt tartalmazó mű a szerző hozzájárulása és díjazás nélkül többszörözhető ...”.¹⁸⁸ A törvény alapján ilyen helyreállítási tevékenységnek minősül az újjáépítés, az épület rendeltetésszerű és biztonságos használatának biztosítása céljából végzett tevékenység. A jogszabályhely további feltételként határozza meg, hogy a fenti helyreállítási munkákat az épület eredeti építészeti kialakításának megtartása mellett kell elvégezni.¹⁸⁹

¹⁸³ Nótári Tamás: Protection of intellectual property Hungarian jurisprudence of the 19th century. Novi Sad Faculty of Law – Collected Papers, 46. évf. 1. sz., p. 541.

¹⁸⁴ Sztj. 18. § (1) bekezdés a)–b) pont.

¹⁸⁵ Barta: i. m. (169), p. 234.

¹⁸⁶ Sztj. 68. § (1) bekezdés.

¹⁸⁷ Gyertyánfy: i. m. (136). L. az Sztj. 68. §-hoz fűzött kommentárt.

¹⁸⁸ Sztj. 68. § (3) bekezdés.

¹⁸⁹ Sztj. 68. § (4) bekezdés.

Bár az Sztj. lehetőséget biztosít a természetes személyek számára, hogy magáncélra a műről másolatot készítsenek, azonban maga a törvény zárja ki ezen körből az építészeti műveket és a műszaki létesítményeket.¹⁹⁰

A bíróság egy konkrét ügy kapcsán kimondta, hogy egy, a házról készített és később közvetett fotó a mű közvetett felhasználásának minősül. Abban az esetben ha az adott épület nem minősül a szabadban, nyilvános helyen felállított építészeti alkotásnak, az épület tetőszerkezetét bemutató felvétel nem minősül az Sztj. 68. §-ában meghatározott olyan látképnek, amely szerzői hozzájárulás és díjfizetés nélkül szabadon felhasználható.¹⁹¹

Az SZJSZT engedélyezési és kivitelezési terv egymáshoz való viszonyának vizsgálata tárgyában adott szakvéleményében rögzítette, hogy az engedélyezési tervek kivitelezési tervek elkészítésének céljából való lemásolásához szükséges az engedélyezési tervek készítőjének írásbeli hozzájárulását kérni, tekintettel arra, hogy a többszörözés joga, mint szerzőt, őt illeti meg.¹⁹²

2. *A terjesztése joga.* A művet létrehozó szerzőt illeti meg azon jogosultság, hogy művét terjessze, vagy annak terjesztésére másnak engedélyt adjon. A törvény alapján „[t]erjesztésnek minősül a mű eredeti példányának vagy többszörözött példányainak a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétele forgalomba hozatallal vagy forgalomba hozatalra való felkínálással.” A terjesztés megvalósulhat a műpéldány tulajdonjogának átruházásával és annak bérbeadásával is.¹⁹³ Ehhez kapcsolódóan azonban fontos kihangsúlyozni, hogy ebben az esetben a tulajdonjog megszerzése nem jelenti a szerzői jogok egyidejű megszerzését. Ettől eltérően a felek között létrejött felhasználási szerződésben lehet rendelkezni, azonban kifejezett rendelkezés hiányában a szerzői jogok gyakorlására továbbra is a mű alkotója lesz jogosult.¹⁹⁴

Bár a törvény alapján a terjesztés joga gyakorolható bérbeadás útján is, később úgy rendelkezik, hogy többek között az építészeti alkotások esetében ez csak azok terveire vonatkozik.¹⁹⁵

3. *A nyilvános előadás joga.* Bár elsőre úgy tűnhet, hogy az építészeti alkotások vonatkozásában nem értelmezhető a nyilvános előadáshoz fűződő jog, azonban a törvény által meghatározott „előadás” fogalom ezt mégis lehetővé teszi. Az Sztj. úgy rendelkezik, hogy „előadás a mű érzékelhetővé tétele jelenlévők számára”.¹⁹⁶ Későbbi pontjában kiegészítésként rögzíti,

¹⁹⁰ Sztj. 35. § (1) bekezdése.

¹⁹¹ BH.2005/143.

¹⁹² SZJSZT-2/2001.

¹⁹³ Sztj. 23. § (1)–(2) bekezdése.

¹⁹⁴ *Bakos Kitti: Az építészeti alkotások szerzői jogi felhasználása.* Acta Universitatis Szegediensis. Forum: Publicationes Doctorandorum Juridicorum. 1 évf., 2011, p. 41.

¹⁹⁵ Sztj. 23. § (4) bekezdés.

¹⁹⁶ Sztj. 24. § (1) bekezdés.

hogy ilyen módon előadásnak minősül a mű érzékelhetővé tétele bármilyen eszközzel vagy módszerrel, pl. vetítéssel.¹⁹⁷ Ezek alapján nyilvános előadásnak minősül az épületekről készült fotók, felvételek kivetítése, vagy akár az épület terveinek kivetítéssel járó bemutatása is.¹⁹⁸

4. *A mű nyilvánosságához való közvetítésének joga.* Az Sztj. által következőként nevesített jog a mű nyilvánosságához való közvetítésének joga. Ez alapján a szerző jogosult művét sugárzással a nyilvánosságához közvetíteni. A közvetítés történhet a képek, hangok vagy technikai megjelenítésük vezeték vagy más hasonló eszköz nélkül megvalósuló átvitelével.¹⁹⁹ Ezen vagyoni jog nem bír kiemelkedő jelentőséggel az építészeti alkotások vonatkozásában.

5. *Az átdolgozás joga.* A törvényben utolsóként nevesített – jelen dolgozat szempontjából releváns – vagyoni jog az átdolgozás joga. E jog alapján a szerző jogosult művét átdolgozni, illetve erre másnak engedélyt adni. A törvény értelmében átdolgozásnak minősül „a mű minden olyan megváltoztatása is, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre”.²⁰⁰

Az átdolgozáshoz való jog több másik, az Sztj.-ben nevesített jogosultsággal is összefüggésben áll. Kapcsolódik így az Sztj. 4. §-ához, mely rögzíti, hogy a más művét átdolgozó személy is szerzőnek minősül, amennyiben az átdolgozás rendelkezik egyéni, eredeti jelleggel; az Sztj. 9. §-ában nevesített integritáshoz való joghoz; az Sztj. 16. §-ához, az itt rögzített általános felhasználási joghoz; továbbá az Sztj. 47. §-ához is, amely rögzíti, hogy a felhasználási engedély csak kifejezetten erre vonatkozó kikötés esetén terjed ki az átdolgozásra; valamint az Sztj. 50. §-ához, mely jogszabályhely rögzíti, hogy a szerző a mű lényegét nem érintő változtatásokat köteles végrehajtani. Ennek hiányában a változtatásokat a felhasználó jogosul elvégezni.²⁰¹

Az Sztj. fenti rendelkezéseinek elemzését követően megállapítható, hogy az átdolgozás kérdésének vizsgálata során az első és legfontosabb az, hogy a szerző hozzájárult-e az áttervezéshez, míg a második az, hogy a változás, módosítás befolyásolja-e az épület külső megjelenését vagy rendeltetészerű használatát.

A megváltoztatás jogszerűségének megállapítása azért is bír kiemelkedő jelentőséggel, mert az építészeti alkotások megváltoztatása esetében a szerzői jogok és a tulajdonosi érdekek kollíziója gyakori.²⁰²

¹⁹⁷ Sztj. 24. § (2) bekezdés b) pontja.

¹⁹⁸ Bakos: i. m. (194), p. 41.

¹⁹⁹ Sztj. 26. § (1) bekezdés.

²⁰⁰ Sztj. 29. §.

²⁰¹ Gyertyánfy: i. m. (136). L. az Sztj. 29. §-hoz fűzött kommentárt.

²⁰² Bakos: i. m. (194), p. 42.

Az első vizsgálandó kérdés, hogy milyen jellegű és mértékű módosítás befolyásolja az épület külső megjelenését, mely kérdés nehezen megválaszolható. Az SZJSZT egyik szakvéleményében akként foglalt állást, hogy a homlokzaton végrehajtott változtatások az épület külső megjelenését jelentősen befolyásolják.²⁰³ Egy másik esetben egy forgalmas helyen álló épületen tulajdonosi engedély birtokában egy nagyméretű elektromos, éjjel világító reklámtábla került elhelyezésre. A reklám méretére és összetettségére tekintettel a szerkezet külön megtervezésére volt szükség, amire nem az épület eredeti tervezőjét kérte fel a reklámcég. Az eredeti tervező úgy vélte, hogy a reklám elhelyezésével sérültek szerzői jogai. Azt állította, hogy reklám szerkezete, mérete és elhelyezése „megbontotta az épület egyensúlyát, eltorzította arányait, hátrányosan befolyásolta annak külső megjelenését, összetörte annak stílusjegyeit”. Tárgyi ügyben azonban megállapításra került, hogy nem az épület mint művészi alkotás került felhasználásra, hanem csupán a reklámhordozó eszköz szerepét töltötte be, a reklámügynökség magát a földrajzi elhelyezkedést használta ki, így a reklámelhelyezésről való döntés a tulajdonost illette meg. Továbbá a megváltoztatás mértéke sem érte el az átdolgozás szintjét, tehát nem történhetett szerzői jogi jogsértés.²⁰⁴

A Magyar Építész Kamara etikai-fegyelmi szabályzata rögzíti, hogy kizárólag a tervező jogosult tervének felhasználására engedélyt adni.²⁰⁵ A szabályzat kimondja, hogy terv felhasználásának minősül az „átdolgozás, amely a terv, illetve a terv felhasználásával megvalósult építmény áttervezését, átépítését jelenti”.²⁰⁶ Fentiek alapján tehát ha az épület átépítése meghaladja a tulajdonosi jogosítványból fakadó átépítés lehetőségének mértékét, úgy az eredeti tervezőtől engedélyt kell kérni, mivel az átépítés során az ő tervei felhasználásra kerülnek. Ha ennek a kötelezettségnek az átépítés tervezésével megbízott tervező nem tesz eleget, minősített fegyelmi vétséget követ el.²⁰⁷ Fontos kikötése a szabályzatnak, hogy a tervező az ő tervein alapuló építészeti alkotás átalakítására, bővítésére, korszerűsítésére, bontására vonatkozó jogos társadalmi-, tulajdonosi kérelmet indokolatlanul nem utasíthatja el.²⁰⁸ Ha az eredeti tervező a fenti előírást megszegve indokolatlanul megtagadja a felhasználási engedélyt, vagy a részére megküldött megkeresésre annak kézhezvételétől számított 15 napon belül nem válaszol, úgy etikai vétséget valósít meg.²⁰⁹

6. A szerzői jog és a tulajdonjog kollíziója. Ahogy az SZJSZT egyik építészeti mű átépítése kapcsán adott szakvéleményében kifejtette, ha az épület mint tulajdonjog tárgya nem a

²⁰³ SZJSZT-38/2001.

²⁰⁴ *Barta Judit*: Építészeti alkotások szerzői jogi védelme és a gazdasági reklámozás némely összefüggései megtörtént esetek kapcsán. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 6. (116.) évf. 6. sz., 2011. december, p. 107, elérhető: t.ly/HqDW.

²⁰⁵ Magyar Építész Kamara Etikai Fegyelmi szabályzat, 16. § (1) bekezdés.

²⁰⁶ I. m. (205), 16. § (2) bekezdés *b*) pont.

²⁰⁷ I. m. (205), 16. § (3) bekezdés.

²⁰⁸ I. m. (205), 16. § (5) bekezdés.

²⁰⁹ I. m. (205), 16. § (7) bekezdés.

szerző mint szerzői jogi jogosult tulajdonát képezi, úgy gyakori a két abszolút jog ütközése.²¹⁰

A Ptk. vonatkozó rendelkezése alapján a dolog tulajdonosát a tulajdonát képző tárgyon teljes és kizárólagos jogi hatalom illeti meg. Ez alapján a tulajdonos joga többek között a dolog használata, hasznosítása és az azzal való rendelkezés is.²¹¹

A szerzőt megillető személyhez fűződő és vagyoni jogok már korábban ismertetésre kerültek.

Jelen kérdés vizsgálata során elsősorban az Szjt. mű jogosulatlan megváltoztatásra vonatkozó 67. §-át, valamint a felhasználásra vonatkozó 50. §-át kell figyelembe venni.

Adott esetben tehát a jogalkalmazónak azt kell eldönteni, hogy a tulajdonosi jogosultságok szerzői jogok által való korlátozása szükséges az adott helyzetben, vagy éppen fordítva, a szerzői jogokat háttérbe szorítva a tulajdonjog által biztosított jogosultságok érvényesülnek. Ezt a döntést a jogalkalmazó az ügyben jelentőséggel bíró tulajdonosi és szerzői érdekek, valamint az e jogok mögött álló általános és társadalmi érdekek mérlegelésével tudja meghozni.²¹²

A Legfelsőbb Bíróság döntésében rögzítette, hogy a dolog célszerű és zavartalan használatából fakadó megváltozása okot adhat a szerzői jog korlátozására. A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint „a tulajdonosi jogok rendeltetésszerű gyakorlása nem eredményezheti a tervezőnek az építményhez fűződő szerzői joga megsértését”.²¹³

A tulajdonjog és a szerzői jog kollíziója esetén fontos említést tenni az egri Gárdonyi Géza Színház átépítéséről. A színházat az 1960-as években a kor stílusának megfelelően újították fel. Ezt követően a '90-es években a Heves Megyei Önkormányzat mint tulajdonos funkcionális okok miatt és az épület eredeti formájának helyreállítása céljából kezdeményezte az épület átépítését. Bár felkérték az első átépítés tervezőjét az új tervek elkészítésére, végül egy új tervezőt bíztak meg az újabb felújítás alapját képező tervek elkészítésével. Ahogy azt már korábban láttuk, ebben az esetben szükséges az eredeti tervező engedélyének beszerzése, amely a vizsgált esetben meg is történt, az engedélyt a tervező megadta. Később azonban pert indított terveinek jogosulatlan felhasználása és megváltoztatása miatt az önkormányzat ellen.²¹⁴ A Legfelsőbb Bíróság az ügy kapcsán megállapította, hogy a tulajdonos jogosult az épület átalakítása, bővítésére, funkciójának és rendeltetésének megváltoztatására, ha erre reális igény felmerül. Fontos, hogy nem alapoz meg reális igényt, ha a tulajdonos csupán saját ízlése miatt akarja az épületet megváltoztatni. Egyébként a fenti tulajdonosi jogok gyakorlása közvetlenül nem sért szerzői jogokat.²¹⁵

²¹⁰ SZJSZT-1/2006.

²¹¹ Ptk. 5:13 (1)–(2) bekezdés.

²¹² I. m. (210).

²¹³ BH 427.2005. (Legfelsőbb Bíróság Pfv. 20.303/2005. számú határozata).

²¹⁴ Bakos: i. m. (194), p. 44.

²¹⁵ Legfelsőbb Bíróság Pf IV. 24 712/2001/6. sz. ítélete.

A tulajdonos a törvény által biztosított tulajdonosi jogosítványait a jogszabályok keretei között, ezen belül a Ptk. 1:2–5. §-ában foglaltak figyelembevételével gyakorolhatja. Megilleteti tehát fentiek alapján a jog, hogy a tulajdonában álló építészeti alkotást, ha annak reális igénye felmerül, megváltoztassa, bővítse, funkcióját, illetve rendeltetését módosítsa, vagy ha adott esetben az indokolt, az épületet lebontsa, vagy azt teljesen átépítse. Ezek a rendelkezések önmagunkban nem sértik a tervezőt megillető szerzői jogokat.²¹⁶ A konkrét esetben a Legfelsőbb Bíróság úgy ítélte meg, hogy az 1960-as években átépített középület „az 1990-es években már nem elégítette ki a vele szemben támasztott követelményeket és társadalmi igényeket”.²¹⁷

A hatályos szabályozás alapján a tulajdonos úgy köteles jogait gyakorolni, hogy a szerző ezen jogai ne sérüljenek.²¹⁸ A bíróság határozatában kimondta, hogy „a tulajdonos használati jogának rendeltetésszerű gyakorlásához kapcsolódó átépítés nem eredményezheti a tervező szerzői jogainak sérelmét”.²¹⁹

Összességében megállapítható, hogy tekintettel arra, hogy a tulajdonjog és szerzői jog ütközésének esetén a jogvita eldöntése nagymértékben szubjektív tényezőkön alapul, nem lehetséges tételes jogi szabályok alapján eldönteni, hogy mely jogosultságot kell korlátozni adott esetben a másik javára.

VI. KONKLÚZIÓ

Ahogy arra a jelen dolgozat bevezetése is utalt, az építészeti alkotások szerzői joga egy rendkívül összetett, szubjektív elemektől függő jogterület. Ezek a szubjektív elemek megjelennek már az egyéni-eredeti jelleg vizsgálatánál, de figyelembe kell az egyes szerzői jogi jogsértések kapcsán, valamint a tulajdonosi és szerzői érdekek összeütközése esetében is.

Azon kérdésre, hogy pontosan mi minősülhet szerzői jogi védelemre jogosult alkotásnak, nem lehetséges pontos választ adni, hiszen az, hogy egy jellemző az adott mű vonatkozásában bír-e egyéni-eredeti jelleggel, minden esetben az egyéni körülményektől függ. A szerzői jogi védelemre való jogosultság megítélésekor a legtöbb vitás kérdést az okozza, hogy az Sztj. nem sorolja fel taxatíván azokat az alkotásokat, amelyek jogosultak szerzői jogi oltalomra, így a jogalkalmazó jogértelmezési feladata kiemelkedő jelentőséggel bír. Felmerül a kérdés azonban, hogy ha az Sztj. pontosan felsorolná, hogy milyen művek jogosultak szerzői jogi védelemre, mennyiben korlátozná az erre jogosult alkotások körét. Az építészeti alkotásokkal kapcsolatos szabályozás és vonatkozó jogalkalmazói gyakorlat elemzése rámutat arra, hogy egy ilyen, mindenre kiterjedő definíció megalkotása nem lehetséges,

²¹⁶ Uo.

²¹⁷ Legfelsőbb Bíróság Pf IV. 24 712/2001/6. sz. ítélete.

²¹⁸ *Harkai István*: Az átdolgozás problematikája építészeti alkotások esetén a szerzői jogban. Acta Universitatis Sapientiae Legal Studies, 2017. 6. sz., p. 264.

²¹⁹ BDT2010. 2329.

nem elvárható a jogalkotótól, tekintettel arra, hogy a lehetséges szerzői jogi oltalom tárgyát képező alkotások köre rendkívül széles. Nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a szempontot sem, hogy ezen védelemre jogosult tárgyak köre folyamatosan bővíülhet a technológiai változások és a gazdasági-társadalmi igények figyelembevételével. Napjainkban a legtöbb ilyen kérdés a belső- és tájépítészeti alkotások kapcsán merül fel.

Nem minden esetben vezet egyértelmű válaszhoz az Sztj. vonatkozó rendelkezése. Különösen jellemző ez az építészeti alkotások esetében, melyek megalkotására többségében munkaviszony keretében kerül sor. Speciális rendelkezések vonatkoznak az egykori állami tervezőirodákban létrehozott művekre, melyek esetében az időmúlás, a jogutódlás és a digitalizáció hiánya nagymértékben megnehezíti az eredeti szerző azonosítását. A szerző ismeretének hiánya legtöbb esetben a mű felhasználása kapcsán jelent problémát, mivel a művet felhasználni kívánó személy nem tudja a szerző engedélyét kérni. Ezt a problémát a jogalkotó az árva művek szabályozásának kialakításával kezelte. A hatályos szabályozás alapján lehetőség nyílik az ilyen művek felhasználására vonatkozó kérelem benyújtására, mely kérelmet az SZTNH bírálja el közigazgatási eljárás keretében.

Végezetül a dolgozat V. fejezetének célja a szerzőt megillető, személyhez fűződő és vagyoni jogok törvényi szabályozásának és azok tartalmának bemutatása volt. A szerzői jog és a tulajdonjog mint két abszolút jog ütközése számtalan esetben eredményez olyan helyzetet, mikor a (jog)vita eldöntése érdekében valamelyik jogot korlátozni kell a másik érvényesülése érdekében. Az Sztj. ezt a problémát a mű jogosulatlan megváltoztatására és a felhasználásra vonatkozó rendelkezések keretében kezeli. Akárcsak az egyéni-eredeti jelleg vizsgálatakor, ebben az esetben is a jogalkalmazó feladata annak mérlegelése, hogy az adott esetben a szerzői jogból vagy a tulajdonjogból eredő jogosultságok korlátozása szükséges. Nem lehetséges tehát annak általános érvényű eldöntése, hogy a tulajdonjogból vagy a szerzői jogból fakadó jogosultságok élveznek-e elsőbbséget. Fontos, hogy az egyéni (szerzői és tulajdonosi) érdekeken túl figyelembe kell venni a fenti jogok alapját képező társadalmi érdeket is.